

Ім'я користувача:
Ольга Сергєєнко

ID перевірки:
1015706082

Дата перевірки:
30.06.2023 13:32:48 EEST

Тип перевірки:
Doc vs Internet

Дата звіту:
30.06.2023 14:01:06 EEST

ID користувача:
100006623

Назва документа: Диплом Македон (2)

Кількість сторінок: 36 Кількість слів: 8606 Кількість символів: 63457 Розмір файлу: 89.13 KB ID файлу: 1015349706

20.7% Схожість

Найбільша схожість: 14.9% з Інтернет-джерелом (<http://ndiu.org.ua/images/book/narodvopisenna.pdf>)

20.7% Джерела з Інтернету

427

Сторінка 38

Пошук збігів з Бібліотекою не проводився

0% Цитат

Вилучення цитат вимкнене

Вилучення списку бібліографічних посилань вимкнене

0% Вилучень

Немає вилучених джерел

Модифікації

Виявлено модифікації тексту. Детальна інформація доступна в онлайн-звіті.

Замінені символи

23

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. Короткий історичний культурологічний екскурс.....	5
1.1 Історичний розвиток культури.....	5
1.2. Історичне становлення українського фольклору.....	9
1.3. Календарно - обрядове коло.....	13
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ.....	35
РОЗДІЛ II. УКРАЇНСЬКА ПІСЕННА ТВОРЧІСТЬ, ЯК ОСНОВА	
ПАМ'ЯТОК ДЛЯ НАШОГО ПОКОЛІННЯ. УКРАЇНСЬКА ПІСНЯ В	
СВІТОВОМУ ПРОСТОРИ.....	36
2.1. Багатожанровість української народної пісні.....	36
2.2 Українська пісня в світовому просторі.....	48
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ.....	52
ВИСНОВКИ.....	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	54

ВСТУП

Історичне формування культури відбувалося в процесі соціоантропогенезу, тобто появи людини, і все, що створено людиною творчою працею його рук або його розуму, є культурним феноменом. Людина створювала культуру протягом тисячоліть, і вона, у свою чергу, створила людину, і в результаті культурних процесів сформувався суто людський образ існування. Якщо умовно розділити життя суспільства на сфери, то можна назвати найбільш важливі: матеріальне виробництво, соціальні та політичні відносини, духовне життя і повсякденне життя. Залежно від застосування в різних галузях науки культурний зміст може набувати таких типів: культура виробництва, політична культура, духовна культура, художньо-естетична культура та образотворче мистецтво, моральна та релігійна культура, інформаційна культура, культура мислення, культура мовлення тощо. Суб'єктивно, якщо розглядати такі спільноти, як народ, нація, інтелігенція, робітники і селяни, молодь, діти можна розрізнити такі види культури: «народну культуру», «молодіжну культуру», «дитячу культуру» і ці терміни зазвичай охоплюють широкий спектр культурних понять, явищ і проявів. Національна діяльність, спрямована на освіту, пізнання процесів життєзабезпечення і підвищення духовності, для втілення вищих знань в житті нації, в її звичаях, ритуалах, піснях, творах мистецтва, в її символіці, ідеології та повсякденному житті. Отже, культура-це всеосяжне явище, що охоплює як сфери свідомості, так і людське існування. У неї є свої закони розвитку і функціонування.

Духовні та культурні здобутки українського етносу зростали від покоління до покоління, формуючи його психологію, світогляд і спосіб життя. Відомо, що культура виникла на ранніх етапах розвитку суспільства і нерозривно пов'язана з його історією, і, оскільки ми діти стародавнього роду, ми можемо з упевненістю сказати, що українська культура - одна з найдавніших

європейських культур, що створювалася і розвивалася протягом тисячоліть. Коріння української культури надзвичайно сильне.

Отже, фольклор-це колективна народна творчість в найширшому сенсі: усна народна творчість, байки, легенди, перекази, прислів'я, музика, танці, ремесла, традиції. Це одна з найтриваліших і всеосяжних систем духовного життя народу, тісно пов'язана з народним життям і літературою. Народне мистецтво, як джерело української науки, відрізняється глибиною художнього освоєння дійсності. Народна творчість - це вид творчої діяльності людей, який знаходить відображення в усній поезії, музиці та інших видах мистецтва.

РОЗДІЛ I. Короткий історичний культурологічний екскурс

1.1 Історичний розвиток культури

Культура як суспільне та історичне явище виконує низку функцій. Ось як розділяє ці функції автор Горенко Л.І. у методичному посібнику «Культура як українознавство», виділяючи такі з них:

- Пізнавальна (фіксація спілкування з природою та людьми, пізнання навколишнього світу та самопізнання).

- Інформативна (передача соціального досвіду від попередніх поколінь до сучасних);

- Світоглядна (забезпечення органічної єдності елементів свідомості у розуміння світу не лише в рамках фізичного простору і часу, а й у соціокультурному вимірі);

Комунікативна (спілкування людей, що сприяє набуття національних ознак через традиції, рідну мову, фольклор, ритуали, танці тощо) [1].

Як відомо поняття «культура» запропонував Марк Тулій Цицерон для визначення філософії як «культури розуму».

Відомий німецький філософ Е. Касілер зауважує: «Людина живе не лише у фізичному, а й у символічному всесвіті» [2].

Історично першою формою суспільної самосвідомості людини була її родова самосвідомість. Вона формується на уявленні про єдинокровне походження певного роду від якогось одного предка та його «кровну» відмінність від інших родів. Відомо, що у давніх слов'ян були поширенні родинно-родові культи, культи предків. Зокрема відомий культ богині Макоші в супроводі двох богинь - Лади та Лелі, які опікувались домашнім вогнищем і родиною. Давні слов'яни обожнювали предмети та сили природи, поклонялись деревам, річкам, струмкам і ілюстрували свої відчуття в ритуальних піснях календарно-обрядового кола.

Початок нашої ери ознаменувався культурою Антського царства, яке Михайло Грушевський вважав першим державним об'єднанням українців-русів.

Твір, відомим у нас під назвою «Влес книга», вирізняється етично-філософськими категоріями, дослідники вважають його продуктом своєї епохи.

Наступний розвиток української культури дає нам можливість виділити два повноцінні типи:

- культура Княжної Русі (середньовіччя);
- ренесансно-бароковий (козацький).

У XIII першій половині XV ст розвивається пісенний фольклор, церковний спів та інструментальна музика, складається новий тип побутової музики, тісно пов'язаної з міським середовищем, зазначає в своїй книзі «Українська народнопісенна творчість в українознавстві» В.П. Коротя-Ковальська.

Давні обрядові співи поступово втрачають своє культове призначення, героїчний епос попередньої доби поступово згасає й перетворюється, з одного боку на нові епічні жанри - історичні думи та пісні, а з другого - на побутові фольклорні жанри (балади). З'являються нові музичні інструменти (кобза, лютня). Церковний спів значно розширює територію побутування. Відбувається взаємопроникнення жанрів усної пісенної творчості та церковного співу. Билинна епіка наповнюється новими сюжетами, наповненими історичними реаліями Галицько-Волинського князівства. Із часом билина трансформується в нові фольклорні жанри, зокрема балади.

Основним жанром цього періоду залишається церковний спів. На благодатному ґрунті візантійські церковні співи тісно переплелися з місцевими пісенно-прославними жанрами і вже у княжну добу виникає власний музично-поетичний стиль, який став першим етапом формування національної професійної музики. Інструментальна музика набуває істотних змін у своєму розвитку.

З XV ст. в Україні з'являються сербські мандрівні музики, які приносять із собою нові музичні інструменти та інструментальні жанри. Як зазначила Коротя-Ковальська В.П в своїй книзі «Українська народнопісенна творчість в українознавстві»: на знаменитій фресці Київської Софії змальовано візантійський придворний побут із зображенням східних музик-гістріонів. Писемні джерела, археологічні матеріали дають стреджувати, що в цей період значно розширюється сфера інструментального музикування.

У XIII-XIV ст. спостерігається традиція мандрівних музик, що, зрештою, було властиве і всій Європі. Скоморохи, шпільмани, мінезінгери мандрували по всьому Європейському континенту і були основними носіями міжнародного пісенно-танцювального репертуару. У цей процес включились і українські музики, зокрема, бандуристи, яких часто можна було бачити при дворах польських і угорських королів. Вони приносили з собою український репертуар на Захід, який посів певне місце в лютневих і органних табуляторах.

Наприкінці доби середньовіччя дослідники простежують відчутне переплетення давньої язичницької пісенності з новим церковним співом.

Унаслідок цього, за спостереженням О.Кошиця, «з одного боку, старовинний поганський культ і пісня набрали нового християнського змісту, а з іншого - ця ж поганська пісня своєю барвистістю та національним кольором надала яскравості, свіжості й нового характеру християнським святам і, врешті, вийшла християнізація поганства і українізація християнства». Хоча пісенний фольклор того часу залишався основною мірою традиційним, але прийняття християнства надало йому іншого вигляду. Давні обрядові пісні середньовіччя поступово фольклоризуються, утрачаючи своє первинне культове призначення й переплітаються з християнськими віруваннями.

У Києва-Печерській лаврі багатоголосний спів зберігся аж до кінця існування в Лаврі монастиря. Спів ченців приваблював навіть чужоземців, що взагалі дивувались тому високому рівні культури, яким визначався український народ за часів козацтва.

У 1737р. у Глухові була відкрита музична школа, де готували співаків для Придворної співочої капели. Там навчались майбутні кобзарі, лірники, скрипалі, сопілкарі тощо. Із завершенням козацької України мистецтво не зупинилось, а навпаки почало виявлятися у всіх галузях мистецької творчості, розвиваючи новий стиль класичності.

Отже, XVI і XVII ст. дали найбільше скарбів української народної музичної творчості, незважаючи на те, що це була доба страшних катаклізмів у житті нашого народу. Україна переживала страшні погроми, смерть її видатного гетьмана Івана Мазепи.

У другій половині XVIII ст. розвивався й жанр пісні-романсу, що вважався індивідуальною творчістю. Пісні-романси виникли в містах і призначались для виконання з музичним супроводом. Існують пісні-романси літературного походження, зокрема на слова Г.Сковороди («Ой ти пташко-жовто-бока», «Стоїть явір над водою»). Чимало пісень-романсів, які належать до XVIII ст. є в семи випусках обробок українських народних пісень М.Лисенка.

В XIX ст. Україна заявляє про свою європейськість в особах Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки, Івана Котляревського, Миколи Леонтовича, Марії Заньковецької та багатьох інших своїх синів та дочок. Це століття закінчується фундаментальною працею Михайла Грушевського «Історія України-Руси», правдивою оцінкою всіх попередніх історичних та суспільних явищ.

XX ст. - найтрагічніше в долі української нації та її культури. У 20-х роках до масових репресій 30-х творили визначні авангардисти, серед них літератори Павло Тичина, Микола Хвильовий, Максим Рильський, Лесь Курбас, Гнат Хоткевич тощо. Зовсім недавно ми відкрили для себе поетичну, пісенну, політично-публіцистичну творчість Січових стрільців, учасників ОУН, воїнів УПА, українців в еміграції. А ще пригадаймо творчість Олександра Довженка (фільми «Земля», «Звенигора»); Івана Миколайчука («Пропала грамота»); Сергія Параджанова («Тіні забутих предків»); Юрія Іллєнка («Білий птах з чорною ознакою»), які подарували світові поетичне кіно.

Писменників Івана Дзюбу, Миколу Руденка, Григорія Тютюнника, Івана Драча, Петра Кононенка, Ліну Костенко, згадаймо живописців Івана Гончара, Катерину Білокур, Марію Приймаченко, визначних композиторів Володимира Івасюка, Івана Карабиця, братів Майбород. Звучать голоси оперних співаків Євгенії Мірошниченко, Діани Петриненко, Ніни Матвієнко. Розвивається молода українська естрада, гідними представниками якої є Тарас Петриненко, Олександр Пономарьов, Жанна Боднарук.

На даному етапі життя ХХІ століття, твориться історія нового часу.

1.2. Історичне становлення українського фольклору

Створення фольклору - складний і тривалий процес. Його багатство та різноманітність свідчать про складні зв'язки між поколіннями, які його створили, та неймовірний розвиток культури наших предків. Фольклор є чудовим джерелом для вивчення традицій, звичаїв, обрядів та ритуалів. І це також максимально розкриває складність історії українського народу.

Фольклор - це колективна народна творчість у широкому розумінні: усна народна творчість, байки, перекази, легенди, прислів'я, музика, танці, художнє мистецтво, ремесла, традиції. Це одна з найтриваліших і всеохоплюючих систем духовного життя народу, тісно пов'язана з народним побутом та літературою. До появи писемності усна творчість народу була єдиною формою передачі інформації, знань, звичаїв, етики і моральних цінностей народу.

Кожна історична епоха, суспільний устрій, державна подія втілилися в усній народній творчості, що характеризується як трагічними, так і гумористичними нотками, в залежності від того, які явища або події або навіть особистості згадуються у фольклорному творі.

Фольклорні твори можуть бути насичені діалектизмами, різними видами жаргонізмів та іншими видами лексики, які показують географічне розташування, історичну епоху та соціальне середовище.

Вчені ділять процес створення і розвитку фольклору на два основних етапи:

- доісторична епоха, про яку не залишилось ніяких записів, тільки речові докази, залишки первісної культури;

- історична епоха, про яку вже є письмові пам'ятники. У науковій літературі їх також називають дохристиянською та християнською епохами, і вони поділяються на певні періоди часу.

Усна народна творчість з'явилася в період становлення первісних протослов'янських племен, що мали свої власні астральні культури такі як сонце та зірки, поклонялися духам предків, тваринам і предметам. В цей же час з'явилися календарно-ритуальна поезія і ритуальні дії, пов'язані з циклами землеробства. Трипільці, скіфи та первісні слов'яни були язичниками, які займалися скотарством, землеробством, бджільництвом та різними ремеслами.

Всі обряди, накази, ритуальні пісні та інші форми примітивного виду творчості свідомо не були художнім твором, але мали практичне застосування. У той же час виникли міфологічні легенди і магичні ритуали, які пов'язані з усією наступною усною народною творчістю **християнського народу**.

Історична епоха ділиться фольклористами на 4 періоди, пов'язані з певними історичними обставинами життя українців.

Період I- цей період зумовлений прославлянням доби Київської Русі язичницьких часів і після прийняття християнства, а також доба тривалого полону слов'ян під монголо-татарським ярмом.

Період II- доба козацтва -Запоріжжя, Гетьманщина та Гайдамаччина. Доба, яка завдяки своєму героїчному періоду принесла більшість історичних пісень, балад, думок, легенд, соціальних та родинних пісень.

Період III- представлений добою втрати державності, коли український фольклор був викорінений, а українці зазнали насильницької русифікації та потрапили до рук загарбницької Росії та шляхетської Польщі.

Спостерігається занепад героїчних жанрів через окупацію, фольклор був зведений до соціальних жанрів: пісні, казки. Починається розвиток

фольклористики як науки, спрямованої на відродження пам'яті про козацтво і відновлення духовних цінностей народу.

IV-й період - це двадцяте століття з усіма його історичними трагедіями і бідами. Створення фольклору українських січових стрільців, української повстанської армії, української галицької армії, партизанського фольклору.

Однак абсолютно точна хронологічна періодизація одночасно неможлива. Фольклорні твори містять художні образи, характерні для певних історичних епох. На основі цих образів, особливостей мови, поезії художніх засобів, сюжетів можна простежити закономірності фольклору в ту чи іншу історичну епоху.

Особливістю української усної народної творчості є поєднання релігійних впливів язичництва і християнства в багатьох жанрах фольклору, що виражається в співіснуванні язичницьких мотивів, ритуалів і символів з християнськими. Зазвичай це зберігається і до цього дня.

Весь фольклор умовно ділиться на прозовий і поетичний або, як його називають, пісенний. Народну прозу, в свою чергу, класифікують на два види:

- власне художню, до них відносяться казки та анекдоти. Казки можуть бути героїко-фантастичними - чарівними розповідями про тварин з соціальними історіями і розповідями та кумулятивними, тобто побудованими на повторенні одного і того ж фрагмента.

- документальна, неказкова проза, до них відносяться легенди, оповідання, перекази. Цикл найкоротших жанрів називається пареміоргафія (від гр. паремія-притча, вираз, уривок з Біблії). Він містить прислів'я та приказки, жарти, загадки, прикмети, прокляття, побажання, афористичні висловлювання і так далі.

Поетичний масив українського фольклору містить в собі: календарно-обрядові, родинно-побутові, пісні про кохання, жартівливі пісні, пісні сатиричного змісту, історичні пісні, весільні пісні.

У різні історичні періоди переважали різні жанри фольклору.

I період - Давньоруська епоха, прямих записів до наших часів не збереглося. Фольклор цієї доби частково описаний у літописах «Повість временних літ», «Слово о полку Ігоревім».

Найбільш поширеними жанрами фольклору цього періоду є: легенди і оповіді про заснування Києва, похоронні обряди і плачі-голосіння, колядки і щедрівки, весільні пісні, приказки.

II період- доба козацтва. Найбільш поширеними жанрами є наступні: історичні пісні, героїчні балади, ліричні твори, ліро-епічні твори, думи, прислів'я

Період IV- з'ява пісень про голодомор, репресії, колективізацію. В цей період створювались пісні про військовополонених, партизан та емігрантів.

Вже з XVI ст. українське поетичне слово приваблювало увагу чужинців. Словак Ян Благослав помістив 1563 р. у чеській граматиці українську народну пісню «Дунаю, Дунаю, чому смутен течеш», польський історик Сарницький згадує у своїх «Анналах» 1587р українську думу про лицарську смерть двох братів -козаків у боротьбі з ворогом. На думку дослідника П.Нудьги, козацька доба вважається золотим віком української народної поезії, який прославився історичними піснями, думами, любовною лірикою, баладами тощо.

Перша половина XVIII ст. завдяки розшукам П.Житецького, В.Перетца, М.Грушевського, І.Франка, В.Гнатюка приносить уже цілу низку співанників із народними піснями. Росіянин І. Срезневський (1812-1880) публікує в шести томах «Запорізьку старовину», поет А.Метлинський - близько 800 «Народніх південно-руських пісень», П. Куліш (1819-1897) - два томи усної народної творчості «Записки о Южной Руси». Етнографію та фольклор досліджує ректор Київського університету професор М. Максимович (1804-1973). Його епохальне видання 1827р. «Малоросійскія песни» з універсальною передмовою М.Грушевський назвав «маніфестом українського народництва».

1.3. Календарно - обрядове коло

На даному етапі життя нам важко обійтись без календаря. Але в сиву давнину люди знали всі релігійні свята. Сільські жінки пам'ятали чимало свят, за допомогою яких регулювали побутову діяльність мешканців села. Визначали терміни сіяння зернових культур, висаджування в ґрунт, збирання врожаю і так далі. Можна сказати, що практично все життя господарства чітко підпорядковувалось календарно-святковою структурою.

Календар українців поділено на чотири пори року. Кожна з них має свою низку святкових подій. Кожен празник відповідав персональному покровителю, себто богам, що відповідали за природні явища. Виділяли верховних богів і їх намісників- божків, які опікались земними діями такими як- гради, дощі, вітри, квіти тощо.

Сукупність первісних релігійних вірувань об'єднувалась спільною ідеєю-пошаною до сонця та сонячним богам, боротьбою літа з зимою, тепла з холодом, протистоянням злих і добрих духів.

Весняні місяці та обряди весняного періоду. У кожного звичайно своя пора року, яка несе особливу радість на душі і навіть приємні емоції. Коли все довкола оживає, зеленіє, наповнюється молодістю красою. Мова, як ви здогадались йде про весну. Наші далекі пращури, які мали ймення- дайбожичі, пов'язували з весною своє новоліттування. У сиву давнину це ще й був – початок нового року. Вся господарська діяльність, свята й обряди тісно поєднувались з природою та навколишнім середовищем. Перший весняний місяць вважали господарем лісів і полів.

Березень – найочікуваніший місяць селянина. Господарі вже чекають посівну, аби приступити до роботи на землі. Справжній прихід весни пов'язували зі святом Явдохи, воно припадає на 14 березня. В цей день дівчата випікали печиво, яке називалось – веснянки. Молоді парубки і дівчата брали те печиво і йшли до левади, щоб закликати весну-красну. Цей ритуальний хід супроводжувався піснями, театралізованими діями, поетичними діалогами, наприклад:

Першими ознаками приходу весни вважався свист бабака. Люди виходили в степ, щоб почути голос цього весняного первісника. Другою ознакою приходу весни був приліт птахів. Вівсянки- так називали перших перелітних птахів.

18 березня – починався весняний сонцеворот, коли коли день стає довший за ніч. З цієї нагоди влаштовували дитячі забавки, які називались – «заклички птахів». Передвечір до цього свята випікали печиво в формі птахів і називали його «жайворонками» або ж «голубками». Вранці печивом прикрашали подвір'я, гуртом виходили за село і дзвінки дитячі голоси дружно промовляли:

«Пташок викликаю з теплого краю,
летіть соловейки на нашу земельку.»

Веснянкові обряди – це зазвичай дівочькі пісні. Парубки, були пасивними співучасниками. Але хлопці не нехтували нагодою, щоб докинути жартівливих куплетів до пісні. Прикладом веснянок є такі пісні «Вербовая дощечка», «Подольночка» (весняний хорівод, де старші дівчата утворювали величезне коло, а молодші - трохи вужче, в центрі стояла найкрасивіша дівчина в національному вбранні.) «Кривий танець», «А в нашого шума».

Якщо березень лише приводить у гості весну, то квітень зустрічає її як повноправну господиню. Поля, луки, левада зодягаються у зелене вбрання, з'являються перші весняні квітки.

Зазвичай у квітні місяці люди зустрічали світле свято Великодня – воскресіння Ісуса Христа. Напередодні Великодня відзначали Вербну неділю. В цей день жінки носили до церкви гілочки верби, щоб посвятити. Вважалося, що цими гілочками можна лікуватись від недуг, або ж викликати дощ в засуху. Також був звичай, коли матері приносили з церкви свячену вербицю, «били» нею дітей.

В великодні дні дівчата починали водити хоріводи під супровід розлогих пісень. Молодшим дівчатам дозволялось грати в таку гру, як «скакалки». Ці забавки тривали аж до того часу, доки не посадять городину, а після того як городина зійде мати забороняли грати в ці ігри, бо існувало повір'я, що врожай поб'є гроза чи злива.

Які б пісні ми не співали улюбленому місяцеві, а кожен з них заслуговує на похвалу. Останній місяць весни- травень. Саме в травні природа постає перед нами у всій своїй красі, буяють цвітом дерева, трава набирає красивого, яскравого зеленого кольору, а багатоголосся пташиного співу зачаровує.

На травень припадає чимало обрядових дійств. Одне з таких – свято русалії. Воно зазвичай припадає на кінець травня і початок червня. В основу цього свята покладені хліборобські атрибути, спостерігаються міфологічні уявлення, позначені високою шаную до природи. Обряд цього свята проводився театралізованим дійством. Юнаки одягали дівчину в пишні й красні шати і водили її селом, співаючи русальських пісень. Це був цикл співанок, котрий виконувався лише на мавський тиждень. Прикладом є співанка – «На горі церковця стояла».

6 травня відзначали день святого Юрія. Вважали, що Юрій був оберігачем свійський тварин. Тому селяни до цього свята не виганяли на пасовище коней та корів. Батьки і діти всю ніч сиділи біля ватри, розповідаючи забавні історії.

З цим святом пов'язане ще одне дійство. В народі його називали «Збирання роси». Батьки змушували дітей ходити по росі, щоб не боліли ноги. Дівчата вмивались росю, аби обличчя було красивим, рум'яним. Господарі стежили за тим, щоб коні качались в росі, якщо ж тварина цього не робила, вважалось це признаком старіння або хвороби.

На Україні не було жодного села, де б не відзначали це напрочуд чудове свято краси та молодості. Своєю багатосюжетністю, різноманіттям, неповторністю танків та хороводів, пісенних мелодій, пошаною до землі, до хліборобського труда веснянки посіли значне місце серед календарної обрядовості.

Літні місяці та обряди літнього періоду. Червень літо в рум'яні шати одягає. Здебільшого на червень припадають зелені свята (Трійця), якими дайбожичі віншували буйне пробудження природи. Свої домівки вони прикрашали живими квітами, пахучими травами та гілками клена. У ці дні

люди виходили на леваду, на лісові галявини, щоби подякувати природі за пишні зелені шати, якими бує все навколо.

Одним із обрядів на зелені свята був звичай, який називався «водити куща». Його й досі святкують в кількох селах на Рівненщині. Це відбувається наступним чином: дівчата обмотують подругу в кленове листя та водять по селу, співаючи пісень. Так дівчата заходили до кожної хати і за свої пісні отримували від господарів частунок.

На трійцю, в деяких регіонах України, переважно на Поліссі, відбувалась русальна обрядовість. На так званому русальському тижні, коли відбували проводи русалок, жінки та дівчата виконували певних пісень, щоби задобрити цих міфічних істот, аби вони не шкодили господарству. Русалок змальовували голих, з розпущеним волоссям, ніби то вони тільки й чекають як когось зтягнути в жито та заласкотати до смерті. Це зумовлювалось чисто господарськими потребами, тому що саме починали красуватись жито, колосся наливалось зерном.

Під кінець місяця настає двотижневий петрівський пост. Традиційно в Україні з Петрівкою пов'язані цікаві обряди. Так як в цей період настає перепочинок від робіт для жінок, то вони беруться за рукоділля. Для дівчат це був період вибілювання полотна і тіпання конопель. Жінки в свою чергу збирались на, так звані, почухарини. На таких сходках вони смикали бавовну й пряли, супроводжували це дійство піснями, які називались – петрівочки.

У спекотному місяці липні відзначається цікаве, поетичне- свято Івана Купайла, яке відзначалось в ніч з 6 на 7 липня. Вважалось за правило, щоби в цей день кожен скупався, тобїж очистився, пізніше його перейменували в Івана Купала, християнство повинно було об'єднати давній обряд з ім'ям пророка Іоанна Хрестителя. Обряд Купайла уявляв собою насамперед очищення від злих духів за допомогою води та вогню. Дівчата, співаючи купальських пісень,

мріяли про заміжжя, накликаючи до себе кохання, вони пускали на воду віночок, існує повір'я, якщо відпустити вінок на воду, приговорюючи ім'я коханого, і він попливе, то пару чекає щасливе подружнє життя.

Традиційним місцем святкування були береги річок, луки, лісові галявини. Коли вогнище трохи згасало, хлопці намагались перестрибнути його, кожному хотілось «очиститись» купальським вогнем. Звичайі плетіння вінків, стрибання через вогнище, спалювання опудала Купала супроводжувались такими піснями як: «На Йвана Купала», «Не виспалась Наталочка», «Маленька нічка петрівочка»

Серпню належить особлива роль. Починалось збирання врожаю. Від того, наскільки щедрим був урожай залежать статки та добробут селянина. Тому хлібороби відкладали всі свої справи та зосереджували свої сили на жнивях. Останній місяць літа відповідно взяв собі назву, пов'язану із жнивими. Тому що, слово «серпень» походить від слова «серп», яким у давнину жали зернові.

Завершення календарних обрядів циклу літа передбачає збирання врожаю, які називаються обжинки, зажинки, жнива. Пісні цього календарного періоду виконувались переважно жіночими групами або окремими виконавцями, як правило, між роботою, в дорозі на поле, або після важкого робочого дня. Найпопулярнішим мотивом цих пісень є висміювання ледацюг, або жниварок, так що зразки пісень демонструють схожість з жартівливими піснями та танцями.

В жнивних піснях йшла мова про вдячність до землі за щедрий врожай, прославлення труда господарів.

Прикладом жнивварських пісень є :

На початок місяця (2 серпня) припадає свято Іллі. На думку дослідників Ілля увібрав усю магію бога грому і блискавки Перуна . В народі існувало повір'я, що «Ілля колісницею приїздить на свято». Але цьому і є виправдання, адже під цю пору найбільше припадало грозових, дощових днів. З цим святом пов'язували завершення літа і дітям вже заборонялось купатись, бо « на спині верба виросте».

На серпень місяць припадає ще два свята – Маковія і Великого Спаса. 14 серпня на Маковія день вважається полуднем – останнім відрізком літнього часу. Це вважається перше осіннє свято, з яким пов'язують закінчення літа. В цей день жінки несли святити в церкву часточки всіх припасів хліборобського врожаю, а також святити мак, квіти, такі як чорнобривці та васильки, а потім в тих квітах купали хворих дітей. Якщо в дитини безсоння то посвячені макові головки клали під подушку.

До Спаса, старші люди в яких померли малі діти не їли яблук, бо «на тому світі, коли в цей день роздаватимуть гостинці, їм не дадуть, бо «мама з'їла»». Хоча в серпні літо не відходить, але осінь вже не за горами.

Одним з великих свят осені є свято Покрови. Кожен знає, що починаючи з Покрови, тобто 14 жовтня, вже дозволялось справляти весілля. Це був період, коли в селі масово шлюбували дітей. В народі казали, що «жовтень на весілля багатий». Звісно, що в цей період широко використовувались весільні пісні. Весілля в давні часи святкували цілий тиждень. Приймало участь в ньому багато осіб і в кожного була своя роль, яка мала велике значення. Існують такі ролі на весільному обряді: дружки, дружби, світилки, старости, свашки, коровайниці. На весіллі вживалось дуже багато весільних атрибутів таких як: коровай, оздоблений пташками, шишками з тіста, гільце, прикрашене стрічками та кольоровими матузочками, посаг, віно, привінок. Посагом називали те, що давали дівчині: гроші, золото, срібні та мідні прикраси, одяг, худобу тощо {1.ст.46}.

Весілля було поділене на такі частини: замовини, заручини, сватання, підготовка до весілля, гільце, запросини на весілля, коровай, вінчання, весілля. Кожне з цих частин обряду супроводжувалось певним театралізованим дійством та певними піснями. На весілля приходили прошені та непрошені гості, але прошених гостей приймали в хаті, а непрошених на подвір'ї. Так, молоді парубки і дівчата, починаючи з Покрови, ходять гуляти на весіллі.

Усе подвір'я господаря, в якого відбувалось весілля, було заповнене молоддю. Для молодих людей це завжди була чудова нагода навчитись співати

весільних пісень, а також подивитись на весільні обряди. Коли молоді сідали за стіл, музики грали для гостей, танцювало все подвір'я. Молоді хлопці в день весілля, після вінчання проводили обряд «пропівати молоду», це означало взяти за наречену горільчяний викуп. Ці парубки писали пісень, зміст яких був прощання хлопців з дівчиною, з якою вони гуляли, а відтепер не будуть, бо вона вже вийшла заміж. Потім вони співали пісень, прощались зі своїм товаришем, який остаточно виходив з їхнього парубоцького кола. В кожному куточку України були свої весільні традиції. Весільні обряди надзвичайно різноманітні, наповнені багатством ритуалів, глибокої духовності, неймовірною кількістю пісень.

А коли приходив листопад місяць для хлібороба наставала пора перепочинку, адже вже зібрано врожай, зроблені запаси для тварин, відпочиває земля, яка вже примерзла від першого морозу, а отже можна зібратись гуртом повеселитись та поспівати. Велике місце на вечорницях належало обряду, який називався « братчини». Цей обряд був присвячений зустрічі зими та першого снігу. Цей обряд за своїми масштабами чимось нагадувало храм, але мало інший характер. В цей день молоді хлопці та дівчата готували медові напої, а скріплювалось це частуванням ситеним медом. Таким чином селяни налагоджували свої відносини, якщо, наприклад, між сусідами існували якісь чвари, то їх намагались вирішити за обрядом братчин. Загалом листопад- це був місяць вечорниць. Збирались дівчата і хлопці до гурту, хто з мичкою, хто з веретином, молодці брали з собою вишивання, ну і звісно без пісні не обходилося.

Різні пісні співались на вечорницях, то тужливі, то веселі, то розлогі, то жартівливі. А за довгу зиму репертуар поповнювався новим і новим репертуаром. Досить було комусь заспівати якусь пісню, як тут її вже підхоплювали всі, як от, наприклад, пісня «Кучерява Катерина», ох і полюбляла її молодь.

Вечорниці формували не тільки багату пісенну культуру, специфіку регіону та вишуканість, а й передавали її у спадок, зберігаючи живі традиції

народного мелосу. Так можна сказати і про оповідний жанр- приказки, прислів'я, легенди і казки.

Казали старі люди, що грудень місяць сумний і в свято і в будній, але все-таки цей місяць також містить в собі цікаві дієства і свята. На початку місяця відзначається день Катерини. День Катерини являється святом не тільки для жінок, які мали це ім'я, а і для всіх жінок. З нетерпінням чекали його незаміжні дівчата і проводили ворожіння. Ворожіння в цей день пов'язане з вишневими гілками. Дівчині потрібно було зірвати гілку вишні і поставити в ємність з водою, якщо ж на гілці до Різдва з'являться квіти, то шлюб буде щасливим. Ще був такий обряд ворожіння: ввечері потрібно було покласти скоринку хліба під подушку і промовити: «сужений мій, ряжений». В день Катерини не можна було топоти піч, бо старі люди казали, що може «життя задимітись». Заборонено було їсти м'ясні та молочні страви.

Одним з великих грудневих свят є свято Андрія, яке відзначається 13 грудня. В давні часи, це було дуже популярне обрядієство, з яким пов'язані цікаві забави та вечорниці. В цей день пекли обрядовий хліб, який звався - калита. Дівчата пекли калиту, цей хліб підвішували до стелі, інші юнаки ставали поряд і бруднили руки в сажі, хлопчик-підліток повинен був дістати до нього і відкусити шматочок і не залишитись брудним. З цим святом пов'язані сценічні дії та ворожіння дівчат на суженого. Звісно, що це все супроводжувалось піснями певного репертуару. Також віруючі люди в Андріїв день ходили до церкви, ставили свічки, молились за здоров'я та просили про допомогу в справах.

З останнім місяцем року пов'язувалось **чи не найбільше народних свят**. Кожне з них так чи інакше стосувалось вечорниць, які в грудні відбувались чи не щодня.

Дозвілля людей в січні чи не особливо цікаве. Не менш оригінальні дієства пов'язані з Савою, яке відзначається 17 грудня, Варвари, яке припадає на 18 грудня, Миколою, яке відзначається 19 грудня, Ганною, яке відзначається 22 грудня, Спиридоном, яке припадає на 25 грудня. Крім молодіжних

вечорниць, відбувались ще погостини, на яких збирались люди старшого віку. Бо грудень, як і січень своїм різдвяно-новорічним циклом, вважався місяцем відпочинку.

Життя людей в цей період зосереджувалось на сільськогосподарській тематиці з використанням численних пісенних сюжетів, ігрових сценок, жартів, багатого скарбницею гумористичних дійств. В сюжеті було покладено любов та шана до хліба, до землі, до природи.

У народі казали: «скільки днів- стільки й свят». Та є особливі свята, які не минають кожен оселю і це, як ви здогадалися – Новий рік та Різдво. З стародавніх часів на яку б пору воно не припадало, все ж це свято пов'язане з неповторними обрядами. З давніх давен відзначанням нового року була весна, коли після зимової сплячки оживало все зелення, саме з цією порою дайбожичі пов'язували початок нового року.

Із прийняттям християнства в Київській Русі церква забажала змінити дату Нового року. Відтак, січень утвердився як місяць, який започатковує відлік у календарній системі.

Традиційно, на січень припадає найбільша кількість свят. І це пов'язано не тільки з новорічною обрядовістю. Оскільки, часу стало в людей більше, вони відпочивали від роботи на землі, тому побут був заповнений різноманітними формами дозвілля. Отже, протягом різдвяного кола свят, які тривали від Різдва до Водохреща, в кожній господарстві тричі варили кутю. Яку називали багата, щедра та голодна. І кожна кутя має своє символічне значення.

Напередодні Різдва 6 січня на святвечір **кожна родина готувала першу кутю. Традиційно для неї використовували ячмінь, або пшеницю.** Святвечір, або багата кутя – це **чисто родинне свято.** Як правило його справляли ввечері, коли зійде перша зірка і вся родинна сідала за столом. Господиня мала наготувати дванадцять страв. Але головними стравами на столі були кутя та узвар. Старі люди казали, що на святу вечерю прилітали душі людей, які пішли з життя і оселились в царстві небесному.

З прийняттям християнства значна частина народів християнського світу в ніч із 6 на 7-ме січня стала святкували найважливіше свято- Різдво Христове. У храмах всю ніч ведеться богослужіння.

Різдву Христовому, згідно з церковним статутом, передувал чотиритижневий Різдвяний піст, який називався - Пилипівка починався з 27 листопада і тривав по 6 січня. У цей час виконувалися всі домашні роботи: верхній поверх був побілений, пофарбований, були вивішені кращі рушники, розстелені килими. Червоний куточок був оформлений особливо урочисто і прикрашений палаючої свічкою або лампою. Першим символом всіх трьох зимових свят є дідух –це сніп житнього або пшеничного бадилля, зібраний в кінці збору врожаю. Зерно з дідухи зберігали до весни, а потім перемішували при посіві — для отримання багатого врожаю. Особливу увагу було приділено погоді, придатній для Різдва. По ньому визначався майбутній урожай.

З незапам'ятних часів у нашого народу існував хороший звичай бажати один одному щастя - здоров'я, довгих років і всіляких благ в будинку і сім'ї. Вже напередодні Різдва українці почали обходити свої домівки, вітаючи господарів та їхніх дітей піснями та ігровими сценами, вінчаючи їх гармонією та процвітанням. Різдвяний гімн починається не у всіх регіонах України одночасно: на покуті діти вже ходять колядувати напередодні Різдва; у колишній Гетьманщині, на Україні та в Гуцульській областях - у перший день Різдва після закінчення богослужіння в церкві. У західній частині Поділля у другий день свят вранці виконують різдвяну пісню.

Люди заздалегідь готувалися до Різдвяної пісні - виготовили Різдвяні обладунки: восьмикутну зірку, маски з козою і ведмедами. Групи, які виконували різдвяні колядки, в основному були укомплектовані дітьми. Вони обрали вождя, людину, яка відрізнялася спритністю, розумом і поважалася в селі. Крім того, він повинен був вміти добре почати пісню, гарно почати вивід.

Першими вістунцями про народження Христа були діти, які рано вранці йшли до родичів, сусідів та знайомих вітати їх зі святом Різдва Христового. Господарі чекали в гості колядників і щедро віддячували їх яблуками,

паляницями, булочками, горіхами, печивом. І в кожній оселі, немов світлішало від тих дитячих посмішок і дзвінких голосів. Існувало правило, що чим більше зайде до госоподи колядників, тим щедріший і благоприємніший буде рік.

13 січня відзначали свято Меланки, його ще називали щедрий вечір, або ж щедра кутя. Зранку госоподині готували кутю. Кутю ставили на покуті столу. Готували також млинці з салом, пироги, вареники з сиром та вишнями, щоб було чим пригощати щедрувальників.

Звечора молоді хлопці, зібравшись гуртом ходили похатах з щедрівками, які виконувались в один голос або речетативом. Парубки також «водили Меланку», переодягнувши одного з хлопців в жіноче вбрання. Ще одним цікавим обрядом на щедрий вечір було «водити козу». Гурт парубків і дівчат переодягнувшись в різних дійових осіб, заводили в кожну хату козу, де вона «вилягала», господарі починали частувати козу різними смаколиками і вона по-тихеньку оживала.

Ну і завершальним святом січневого місяця являється свято Водохрища. Ось і закінчилась низка новорічно-різдвяних свят, які ми запам'ятаємо завдяки душевності нашого народу, силою їх молитви, духовним відчуттям, святістю, радістю спілкування з родиною, з друзями та близькими людьми.

Світосприйняття наших далеких предків на теренах України було основане на культових знаннях. Українські колядки та щедрівки значною мірою присвячені силі вогню та води, й провіщають господарю щедрість врожаю, багатодітність, адже саме вода наділена життєдайною силою. **Ця вічна сполука вогню й води вважається за містерію, що приносить добро та щастя. Про творчу силу вогню в сполуці з водою оспівано в колядці:**

Свято Водохрища є заключним святом новорічно-різдвяного циклу. Під час свячення води випускали голуба, котрий був первовісником неба, прильоту птахів та приходу весни.

Здається ще нещодавно, ми говорили про новорічні свята, а вже почався відлік лютого - останнього місяця зими. Хоча за своїм характером він суворий та все ж сонце починає повертати на весну, день уже збільшується. Як говорить народна приказка, лютий - це пора контрастів - вітрів, морозів, відлиг, снігів, сонця. Лютий містить в собі низку цікавих свят, з якими пов'язані традиції, обряди та звичаї. 15 лютого святкується свято на ймення стрітєння його ще називали громиця, або зимобор. Зі стрітєнням пов'язували надію на весну. Вважалося що саме в цей день зима зустрічається з весною. На честь цього свята в церквах проводили богослужіння, святили воду та свячки. Існувало повір'я, що свічки, свячені на стрітєння, слугують в побуті оберегом від грому. Посвяченою водою лікували хворі місця. Навіть чумаків, які їхали в похід скроплювали стрітєнською водою [1.ст122].

З початку Різдва день починає довшати, сонечко щедріше святить і ось незабаром прийде красуня-весна, тобто сонячний колообіг в природі триває і він завжди буде. Незважаючи на зміни в житті людини, українська обрядовість завжди поклонялась природі. Вчені запевняють, що трипільці могли співати обрядових пісень про сонячний колообіг. Від цього слова і походить слово колодій, в основі яких закладено слово «коло» - дає, тобто діє (живе). Колодій, масляниця, масляна, масниця, сиропусна неділя - це все різні назви семиденного православного свята на честь весняного пробудження. У понеділок зрання жінки збирались справляти колодки. Одна жінка приносила до хати звичайне поліно- частину дерева життя. Інші жінки сповивали його, наче маленьку дитину і, розклавши на столі, вітають одна - одну з народинами і приказують «народився колодій, народився». Якщо ж в цей час заходив хтось із чоловіків, то йому в цей час прив'язували невеликі колодки і він мав відкупитися пивом. А сповита колодка залишалась аж до суботи, бо в понеділок вона народилась, в вівторок хрестилась, в середу- похрестини, в четвер вона помирає, а в п'ятницю її хоронять, а в суботу оплакують. Звичайно, що ніхто за нею не плакав, це просто був такий обряд, навпаки цілий тиждень звучали веселі пісні та промовки:

багато смачних страв, зокрема напій від Колодія, для якого відшувували сонячні рослини, що яскраво цвітуть жовтим кольором.

Протягом семи днів наші предки смакували Колодієві напої, співали, танцювали, бо саме в цей день мали померти всі злі духи та нечисті сили й потрібно було готуватись до світлого Великодня.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ

Через культуру твориться образ України. У ній є сучасне, минуле й майбутнє, вона існує через свої культурні прояви. Минуле в культурі й минулі культури осягаються лише через буття в сучасній культурі, через наявні в ній історичну пам'ять і традиції. Так постає перед нами культура Київської Русі, Візантії, Відродження тощо. Справжнє відродження в культурі та самої культури можливе лише через її розвиток, збагачення, відкриття нових прийдешніх «світів».

У різні часи історії людства культурним цінностям було завдано значної шкоди: війни, репресії, зміни релігій, природні катаклізми, В.П. Коротя Ковальська у своїй книзі «Українська народнопісенна творчість в українознавстві» - «культури не чинять злочинів і не воюють. Їх сутність визначається лише тим, якою мірою вони підносять людське в людині, адже людина - найважливіший продукт культури».

Наші предки залишили нам цілу скарбницю зразків правил моральної поведінки, дружності, правил честі і правди, порядності і любові. Залишається тільки прийняти їх у свою душу й продовжувати нести ці багаті знання через покоління. Чим більше занурюєшся в історію нашого народу, тим більше усвідомлюєш, що знаємо ми її поверхнево і так мало обрядів дійшли до нашого часу. Людина без історичної пам'яті стає подібною дереву, котре силою вирвали з правічного ґрунту. Тому нам потрібно пам'ятати своє історичне коріння, адже стільки всього цікавого, різноманітного таїться в нашому минулому, в житті

наших пращурів. Бережемо наші звичаї, традиції, нашу культуру, обряди, адже саме це є надзвичайною цінністю нашого незламного українського народу.

РОЗДІЛ II. УКРАЇНЬСЬКА ПІСЕННА ТВОРЧІСТЬ, ЯК ОСНОВА ПАМ'ЯТОК ДЛЯ НАШОГО ПОКОЛІННЯ. УКРАЇНЬСЬКА ПІСНЯ В СВІТОВОМУ ПРОСТОРІ

2.1. Багатожанровість української народної пісні. Козацькі пісні

Історична пісня остаточно сформувалася і стала по-справжньому популярною в часи розквіту українського козацтва, тобто в XVII-XVIII століттях. У цих піснях розповідалося про реальні історичні події та героїв. Історичні пісні притаманні всьому слов'янському світу. Вони являють собою мелодійний твір лірико-епічного жанру, в якому описуються конкретні історичні події і згадуються реальні історичні особи які жили в описуваній час. Історична пісня не розглядається як документ, що містить точні факти і хронологію. Як і будь-який усно переданий твір, така пісня включає творчий художній вимисел.

Основне завдання історичної пісні складається у вірному описі епохи, її суті і духу, виходячи з національної спрямованості.

Тексти історичних пісень за обсягом перевищують звичайні народні ліричні пісні, але вони менше, ніж думи. Пісні містять розповідь про визначні події, які об'єктивно описуються, хоча в них і допускаються неточності в хронології дій історичних персон. Історичні пісні наповнені символікою, містять гіперболу, відображають емоційне ставлення до подій і людей.

Термін «історична пісня» встановив в українській фольклористиці Микола Васильович Гоголь. У 1833 році він опублікував статтю «Про малоросійські пісні». У ній Гоголь відгукується про українські історичні пісні як про невідривні від життя пісні, відповідні до стану почуттів. До важливих особливостей українських історичних пісень відносяться також: оповіді про суспільно важливі події та участь у них видатних осіб, використання старовинних виразів і слів, побудова тексту пісні у вигляді строфи або куплета.

Історичні події, розвиток суспільно- національної свідомості, а також інтеграційні процеси українського народу, стали причиною створення окремого виду ліричної пісемності, в якій основне місце посідають не особисті родинні проблеми чи духовні конфлікти, а всезагальні масові суспільні явища. Ці пісні увійшли в групу суспільно-побутових ліричних пісень, в яких відбилися почуття, роздуми не окремих людей, а певних соціальних груп: козаків, чумаків, рекрутів та інших, викликаний подіями чи обставинами суспільного життя народу. Ці пісні виникли на основі народної традиції, виробленої віками. Найдавнішими за походженням цій групі пісень виділяються пісні - козацькі та чумацькі. Вони найбільше увібрали в себе історичні реалії цієї своєї доби.

Козацтво з часу виникнення в XV столітті у свідомості українця було та і залишається досі найпотужнішим емоційним виявленням національної та релігійної свідомості в боротьбі за незалежність і державність, тому у фольклорі українського народу історична тематика утотожнюється з козацтвом.

Виділяють три основні підгрупи козацьких пісень:

- 1) Пісні з історичним підтекстом;
- 2) Пісні, в яких зображені різні сторони козацького побуту;
- 3) Ліричні пісні, які можна умовно віднести до козацьких, здебільшого

тільки за згадкою слова «козак».

Прикладами козацьких пісень є:

У пісні «Ой морозе, морозенку» розповідається історія про мужнього козака Морозенка, який брав участь у боротьбі проти татар. Хоча інколи козакам доводилося співпрацювати з татарською ордою проти польського війська, татари часто зраджували своїх союзників і продовжували грабувати українські землі та нищити козацькі загони. Морозенко загинув, захищаючи свою Батьківщину від нападів татар, але його мужність та героїзм запам'яталися народом назавжди. Пісня «Ой морозе, морозенку» є своєрідним вшануванням пам'яті про цього відважного козака та про всіх, хто відстоював свободу та незалежність України від зовнішніх загроз.

Чумацькі пісні. За тематикою та поетикою найближче до козацьких пісень стоять чумацькі.

Вони також є давнього походження, бо чумакування, як сукупльне явище виникло в той час, що і козацтво. Вже у XV столітті, в Україні став відомий торговельний промисел чумаків, які волами їздили до берегів Чорного і Азовського моря за необхідними товарами. Найпопулярнішими предметами торгівлі були сіль та риба, але чумаки привозили також віск, дьоготь, прянощі тощо. Звідси і назва українських купців. Чумак – від тюрського чум-діжка, тому що основні товари були в діжках. Чумацький промисел в Україні був унікальним явищем, хоча у інших народів були подібні купецькі промисли, але на такі далекі відстані ніхто не їздив. Збираючись у далеку дорогу чумаки організовували свої волки, на зразок військових угруповань. Волка йшла під проводом досвідченого отамана, озброєна для оборони від татар та степових розбійників, які нападали з метою грабунку. Запряжені парами полових волів важі- великі вози з товарами, охоронялися кінними дозорцями. Коли була загроза нападу, то важі ставили у коло, діставали шаблі, вогнепальну зброю і захищались. Часто це перетворювалось у справжню битву. Чумаки часто звертались до козаків про допомогу, щоб ті проводили їх небезпечним відрізком шляху.

Чумацькі пісні співали і складали самі чумаки. В них вони співали про своє тяжке життя у дорозі, про пригоди, які їх спіткали, але є і такі пісні, які складали про чумаків їхні односельці:

Про чумацьку пісню існувала легенда, що чумаки, здійснивши торг перед зворотньою дорогою йшли до моря, ховались на березі і чекали ночі, яка заяснить небо зорями і замерехтить Чумацький шлях, і що виходили на це місячне сяйво румалки, водять танки, співають, а чумаки слухають та вчаться тих пісень, а потім розвозять їх по Україні.

Справді, чумацькі пісні надзвичайно ліричні та романтичні. Як зазначає професор Анатолій Іваницький: « у розвитку чумацтва вирішальним і безумовним були економічні міркування». Цей економічний бік чумакування у піснях майже не відобразився.

За законами мистецтва у спадок поколінням лишається те, що торкає душу людини. З цього погляду чумацький фольклор є своєрідним пісенним щоденником ліричного, а подеколи епічного змісту.

Народні балади.

Народна балада - це жанр поезії, який має гострий і драматичний сюжет з елементами міфології, історії, кохання або героїки. Балади можуть бути історичними, міфологічними, ліричними, трагічними або розбійницькими. Українські народні балади є одними з найскладніших форм народної творчості, оскільки вони поєднують у собі риси різних жанрів, таких як лірика, думи та билини. Балади допомагають змалювати життєві події, які можуть бути духовного, побутового або суспільного характеру.

Найбільш відомою українською баладою є "Ой летіла стріла", яка розповідає про загибель удовиноного сина. У баладі присутні гіпербола та метаморфози, що роблять її ще більш проникливою та емоційно зарядженою.

Думи.

Думи - це особливі поетичні твори, які розповідають про історичні та соціально-побутові події. Вони виконуються співом під супровід кобзи, бандури або ліри. Думи з'явилися під час боротьби українського народу проти іноземних загарбників і допомагали в боротьбі за своє національне та соціальне визволення. Думи зазвичай починаються з поетичного заспіву, який називають "заплачкою". Одна з найвідоміших козацьких дум - "Дума про Марусю Богуславку" - розповідає історію дівчини Марусі, яка стала дружиною турецького пана, але залишалася вірною своєму корінню та допомогла козакам, які перебували в полоні, втекти з неволі. Цей твір символізує людей, які залишають рідну землю, але все ще мають глибокий зв'язок з нею.

Повстанські пісні.

Український фольклор багатий на різноманітні оповідні твори та пісні, які відображають різні історичні епохи. Однак, боротьба ОУН та УПА за незалежність своїх етнічних земель у 1940-1960-х роках сформувала велику кількість різножанрових оповідних творів та пісень, які займають особливе місце в українській культурі. Ці пісні розповідають про жертвну боротьбу за незалежність та соборність України та передають захоплення мужністю та сміливістю українських повстанців. Багато з цих пісень нагадують історичні пісні, так як їх створювали на основі традицій козацької, гайдамацької, опришківської та стрілецької лірики з додаванням авторського компонента. Багато авторів цих пісень були безпосередніми учасниками бойових дій, проте деякі з цих пісень стали народними та дійшли до наших днів.

Прикладами повстанських пісень є:

Стрілецькі пісні.

Стрілецькі пісні є однією з найбільш характерних форм музичної творчості українського народу на початку ХХ століття. Вони відображають національно-визвольну боротьбу українців проти імперських загарбників та зберігають пам'ять про біль, страждання та героїзм людей, які боролися за свою волю. Стрілецькі пісні мають різноманітну тематику та жанрове розмаїття. Вони можуть бути патріотично-бойовими, тужливими, любовними, жартівливими тощо. Ці пісні передають почуття та переживання борців за незалежність та відображають готовність боротися за Україну. У стрілецьких піснях відчувається вплив народної музики, а також західноєвропейської танцювальної музики та вальсової мелодії. Багато з цих пісень були оброблені українськими композиторами та стали основою для численних обробок та аранжувань. Стрілецькі пісні мають важливе значення для української культури та стали

символом національної самосвідомості та вольової нації. Вони відображають героїзм та віру у перемогу, які були важливими факторами в боротьбі за волю та незалежність України.

Рекрутські та солдатські пісні.

Рекрутські та солдатські пісні є історіями про важке життя молодих чоловіків, які служили у російській царській армії та війську Австро-Угорської імперії. З початку XIX століття служба у війську стала тривалою, а умови її складними: щоденна муштра, важка праця та покарання за провини, погане харчування та житло, тяжкі походи та бої, поранення та каліцтва. Також солдатам доводилось тужити за своїми родичами та рідним містом, а також відчувати відсутність надії на звільнення зі служби. У піснях відображалась вся ця складна реальність життя військових.

Ліричні пісні. Центральне місце в народній ліриці належить пісням про кохання. Для них характерні глибока емоційність, відвертість, висока поетична майстерність. Найбільш показовою ознакою справжнього кохання в піснях є вірність, яка виявляється у взаємному довір'ї, поетизації стосунків засобами паралелізмів та пісенної символіки. Існують численні пісні про зраду коханого чи коханої та пісні про родинне життя. Не тільки тугою і горем сповнені народні ліричні пісні того часу, а ще й глибоким почуттям гумору, народ створив багато веселих, жартівливих пісень про смішні випадки з родинного життя.

Такі пісні є відносно пізнім фольклорним явищем.

Досить велика кількість пісень побутують серед людей як народні, але всі вони мали першочергового композитора, а тоді поетично-музична творчість окремих музик та поетів перетворювалась на народні пісні. В їх числі ми зустрічаємо твори Сковороди, Котрялевського, Гребінки. Цей процес не спинився й досі. Згадаймо, наприклад, «Два кольори» Д. Павличка, та О. Білаша «Червону руту» пісні мають автора, але люди сприймають їх як народні.

2.2 Українська пісня в світовому просторі

Не одного дослідника з чужини приваблювали українська історія та культура. Німецький письменник Гердер в 1744-1803рр, обгрутовуючи наукове значення й місце народної творчості в історії та культурі народів світу, відкриває світові й висловив своє захоплення талановитістю українського народу в музиці та поезії. Цей визначний діяч світової культури був впевнений, що рано чи пізно творчість України посяде почесне місце в колі народів світу.

В XVI ст. у Східній Словаччині у граматиці чеського вченого Яна Богослова з'явилися перші записи українських пісень. У XVII- XVIII ст. через близькість кордонів у розвиток польської культури була залучена культурно-пісенна традиція Західної України. До українських мелодій звертається й відомий німецький композитори Йоган Себастьян Бах.

Українські пісенні елементи загалом виділено в більш як десяти його творах, наприклад, в одній із дванадцяти малих прелюдій Бах опрацював мелодію народної пісні «Та не жури мене, моя мати». Також і з творчістю Людвіга ван Бетховена українські пісні в першій половині XIX ст. увійшли в європейську музичну культуру і стали надбанням усього людства, такі пісні як: «Ой на дворі метелиця», «Од Києва до Лубен», «Їхав козак за Дунай». Щодо пісні-романсу «Їхав козак за Дунай», то вона була дуже популярна в Німеччині, Польщі, Чехословаччині, Англії. Пишучи свою оперу «Викрадення із Сералю», великий австрійський композитор Вольфганг Амадей Моцарт скористався українськими мелодіями, а також увів їх у дванадцять фортепіанну сонату.

Двосторонні культурні зв'язки торкалися й українських митців і аматорів. Відомо, що в Київській академії, заснованій Петром Могилою, студентський хор та оркестр виконували твори таких знаменитих італійських композиторів, як Палестріні (XVI ст.) та Скарлаті (кінець XVII ст.). У період XVII-XVIII ст. українська музика мала вирішальне значення для культурного розвитку Західної Європи.

Українські розспіви та партесна музика, принесені в Росію українськими співаками, композиторами, теоретиками, просто полонили Росію.

Артем Ведель (1767-1808)- український композитор, хоровий диригент, співак, він вчився в Київській академії, де на високому рівні викладали музику, цікавився традиційними лаврськими розспівами. Він шукав можливості в музиці базуватись на старих українських традиціях, створив 30 хорових концертів.

Видатною особою був також Семен Гулак-Артемовський (1813-1873) – визначний співак з прекрасним голосом, гарний драматичний актор, автор невеликих опер. Як кращого співака семінарії М. Глінка 1838 р. запросив його до Придворної співочої капели в Петербург і протягом року давав йому уроки співу. Навчався в Парижі та Флоренції, був солістом імператорської оперив Петербурзі, пізніше – Великого театру в Москві. Автор першої класичної української опери «Запорожець за Дунаєм», у якій майстерно виконував партію карася, а ще відомих пісень-романсів «Стоїть явір над водою».

Композитор Михайло Глінка (1804-1857), який часто гостював в маєтку Тарновський (Качанівка), що на Чернігівщині, писав деякі частини своєї опери «Руслан і Людмила», використовуючи український козачок, а також склав мелодію на слова Віктора Забіли «Не щебечи, соловейку».

Згадаймо ще й Петра Чайковського, композитор-напівукраїнця, який у багатьох своїх творах використовував народну пісню. В останній частині його другої симфонії звучать українські веснянки «Журачель», козацько-чумацьку мелодію чуємо в головній темі другої частини Першого концерту для фортепіано з оркестром.

Знала європейська громадськість і про музичне мистецтво козацької республіки. Висока пісенна поезія та музика репрезентували оригінальний епос- думи. Кобзарі, народні «бояни» виступали в Європі з концертом вже у XV ст. (Г. Нудьга) і завоювали прихильність слухачів.

У музичному українському побуті завжди надзвичайно широко культивувався хоровий спів. Основним джерелом для хору завжди була

українська народна пісня. Великої слави набула творчість українського композитора М.Леонтовича. Коли новостворений хоровий колектив під керівництвом О.Кошиця в березні 1919 р. виїхав у гастрольну подорож за кордон, маючи в репертуарі багато пісень в обробці Леонтовича, вони відразу привернули увагу своєю оригінальністю. З тих пір під час сезону колядок по всій Америці й Європі співають по радіо і телебаченню колядки, між якими, як шедевр, обов'язково вставляють в програму «Щедрик» М. Леонтовича.

Серед учених –фольклористів ХХ століття вагоме місце посідає ім'я Ярослава Рудницького (1915-1995), який зібрав у багатотомник « Матеріали до українсько-канадійської фольклористичної діалектології». В цій праці вміщено пісні про Канаду, пісні й спогади про Україну, а також українські народні пісні зі збірки Йосафата Дзьобки.

У серидовищі музикознавців досить відоме ім'я Зіновія Лиська, який ще в 1949р брав активну участь у написанні музикознавчих статей для «Енциклопедії українознавства». З 1961р. він очолював Український музичний інститут у Нью-Йорку.

Весь світ аплодував знаменитому хору ім. Г.Верьовки під керівництвом славетного диригента А.Авдієвського. Значної слави набув у світі Народний хор, заснований Г. Верьовкою в 1943р. Тепер це Національний заслужений академічний український народний хор ім.Г. Верьовки. Цей колектив, а також Національна капела бандуристів, хори Волинський, Черкаський, «Київ», «Хрещатик» - усіх не перелічити, так часо не перестають дивувати світ пісенними чарами.

Величезною заслугою керівника хору О.Кошиця перед Україною і світовим музичним мистецтвом є те, що він зумів закохати в Україну майже весь світ.

Розбудову нашої національності не можна собі уявити без становлення національної свідомості, без відродження етносу, що ґрунтується на традиційних цінностях, без тих духовних і матеріальних набутоків, що залишили нам

ВИСНОВКИ

Українські пісні, як унікальному феномену творення української нації, ми будемо вдячні довічно. Це вона зберегла й постійно збагачувала українську мову, її духовність та мораль, естетику та культуру. Саму історію за допомогою реконструкції фольклорного тексту формує світогляд українця.

Історична науково-фольклористична думка минулого тисячоліття та початку нового, свідками якого ми є, проявляла глибокий інтерес до фольклорно-етнографічного простору українського народу, залишивши нам у спадок наказ- зберегти те, що маємо, навчити своїх дітей поваги та любові до своєї землі, до мови, культури, звичаю, щоб залишитися народом.

Є велика потреба формування почуття людської гідності та любові до своєї землі. Нині науково доведено, що цілісність народу, і стан його колективного здоров'я захищені специфічним біополем, спотворення якого автоматично призводить до соціальних конфліктів, економічного занепаду, стихійного лиха, що нині й відбувається в нашій молодій незалежній державі. Вчені світового рівня довели, що в нашій сьогоденній ситуації український народ буде здоровішим, коли він спілкуватиметься українською мовою, співатиме свої пісні, матиме україномовне інформаційне й духовне забезпечення. Тож чи варто нам черствіти, вихолощувати зі своїх сердець людяність, перетворювати культуру в спосіб розваги? Однозначно, що –ні. Нам потрібно відчувати власну відповідальність за все, що коїться навколо.

Українську звичаї і традиції - це знак світові, що український народ зберіг свою культуру й вартий того, щоб поважати себе і бути рівним серед рівних у світовому культурному товаристві. Бережемо, цінуємо те, що маємо!

Слава Україні!

Схожість

Джерела з Інтернету

427

1	http://ndiu.org.ua/images/book/narodvopisenna.pdf	101 джерело	14.9%
2	http://ndiu.org.ua/images/book/kovalska%203.pdf	34 джерела	14.7%
3	https://docplayer.net/54319278-Ukrayinska-narodnopolisenna-tvorchist-v-ukrayinoznavstvi.html		14.1%
4	http://rius.kiev.ua/biblioteka/korotya3		7.23%
5	https://ia802905.us.archive.org/35/items/misyatselik/misyatselik.pdf	56 джерел	1.72%
6	http://www.ualogos.kiev.ua/fulltext.html?id=297	12 джерел	1.67%
7	https://studfile.net/preview/8776919/page:3		1.6%
8	https://www.ridivira.com/uk/spetsproekty/buttia-ukrainsiv/zarubizhni-ta-vitchyzniani-doslidnyky-ukrainskoho-folkloru	7 джерел	1.34%
9	http://visnyk.com.ua/stattya/4239-kulturna-politika-formuvannja-gromadjanskogo-suspilstva-v-ukrayini.html		1.25%
10	https://nashaucheba.ru/v18548/%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BA_%D0%BC.%D0%B1,	43 джерела	1.24%
11	https://nadoest.com/ministerstvo-kulehuri-i-turizmu-ukrayini-derjavna-akademiya-ke-stor-2		0.91%
12	https://vseosvita.ua/library/material-pro-pori-roku-zima-vesna-osin-lito-zibrano-prisliva-prikazki-zagadki-kazki-pro-vs	17 джерел	0.76%
13	http://www.utv.tv/article/?id=246	6 джерел	0.64%
14	https://studfile.net/preview/5683434/page:34	2 джерела	0.51%
15	https://health.telegraf.com.ua/semya/life-style/article-9265-travneva-rosa-krascha-od-vivsa	9 джерел	0.36%
16	https://refdb.ru/look/1150369-pall.html	5 джерел	0.33%
17	https://naurok.com.ua/besida-na-temu-rushniki-moe-doli-66674.html	2 джерела	0.33%
18	https://docplayer.net/52402164-2-osoblivosti-rozvitku-ukrayinskoyi-folkloristiki-xix-xx-stolittya-nayvidomishi-doslidniki.html		0.31%
19	https://zno.if.ua/?p=6485		0.28%
20	http://elib.nakkim.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3454/Dysertatsiia_T.V.Shershovoi.pdf?isAllowed=y&sequence=1		0.27%

21	http://tvory.net.ua/ukrainska_literatura/statti/2/1998.html		0.24%
22	http://www.rius.kiev.ua/colodiy	3 джерела	0.24%
23	https://about-ukraine.com/zubr-variant-2	25 джерел	0.22%
24	https://www.naurok.com.ua/roдинne-svyato-dlya-uchniv-z---a-klasu-stritennya-16264.html	12 джерел	0.22%
25	http://venerabilis.com.ua/tag/didy	19 джерел	0.21%
26	http://volyniany.org.ua/zhkl/546-june2013		0.19%
27	https://news.ternopil.ua/post3328063	3 джерела	0.17%
28	http://www.etnolog.org.ua/pdf/stories/monografiji/2016/ium.pdf	2 джерела	0.15%
29	https://m.vk.com/topic-104859766_32445217	4 джерела	0.14%
30	https://studfile.net/preview/9018340	5 джерел	0.13%
31	http://rakurs.rovno.ua/index.php?n=217	19 джерел	0.13%
32	https://docplayer.net/52949824-142-kiyiv-i-kiyani-u-sociokulturnomu-prostori-hih-hhi-stolit-shevchenkoznavchiy-disk	3 джерела	0.13%
33	https://ppt-online.org/237950	19 джерел	0.12%
34	https://m.vk.com/topic-11700390_23918390	4 джерела	0.1%
35	http://rshu.edu.ua/images/nauka/ukr_kult_min_such_rozv_nm_vip18.pdf		0.1%
36	https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/4614/%d0%9f%d1%96%d1%80%d0%b5%d0%bd_%d0%a1%d1...		0.09%
37	https://ia903109.us.archive.org/3/items/etnography/%D0%9D%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B0%	2 джерела	0.09%
38	http://folklor.ho.ua/Umf_www/books/umf/umf_1.pdf		0.09%